

**L'ARXIU HISTÒRIC DE TERRASSA:
PRECEDENTS I PERSPECTIVES D'UN PATRIMONI
DOCUMENTAL. APORTACIÓ DE L'ARXIU
A LA CONSERVACIÓ I DIVULGACIÓ DEL PATRIMONI
DOCUMENTAL**

Pere Puig i Ustrell, Josep Sanllehí i Ubach

L'Arxiu Històric de Terrassa està situat als locals de la Biblioteca Municipal Soler i Palet, al número 28 del carrer de la Font Vella de Terrassa, i ocupa la meitat de la gran sala de dipòsit de llibres de l'esmentada biblioteca, als baixos de l'edifici. L'Arxiu Històric funciona com a secció de la Biblioteca-Museu Soler i Palet, entitat cultural dependent de l'Ajuntament de Terrassa i dirigida per una Junta Municipal.

El nom d'Arxiu Històric de Terrassa es pot considerar que ha quedat fixat a través de l'obra de l'historiador terrassenc Salvador Cardús (1900-1958), que fou el primer en anomenar-lo així. En la seva qualitat d'arxiu històric, el centre té com a funció essencial de procurar la salvació, conservació i difusió pública del patrimoni documental de Terrassa i la seva zona d'influència, a partir del moment en què la documentació perd la seva vigència jurídica o esdevé inusual; funciona, doncs, com a dipòsit definitiu de tota mena d'arxius, fons i col·leccions documentals originats per institucions o particulars en el desenvolupament de llur activitat pròpia i en funció d'aquesta mateixa activitat. Cal tenir en compte que els arxius, en sentit propi, es constitueixen amb la documentació que és conservada pel valor jurídic que té com a reguladora de l'activitat de l'entitat o persona jurídica que la genera. La documentació caducada dels arxius que són o han estat vigents constitueix, per tant, l'objecte específic de l'Arxiu Històric.

L'àmbit geogràfic de competència de l'Arxiu Històric de Terrassa comprèn la ciutat de Terrassa i la seva àrea d'influència. Actualment, cal

esperar la nova legislació de la Generalitat de Catalunya en matèria de règim local i en matèria d'arxius; tanmateix, diverses de les institucions que tenen fons documentals dipositats ja a l'Arxiu Històric de Terrassa, tenen o han tingut una competència territorial que sobrepassa el límit estricte de la ciutat, essent el seu centre a la ciutat de Terrassa. L'àmbit comarcal de l'Arxiu Històric de Terrassa, per altra banda, ja fou reconegut a l'origen de la seva institucionalització, de la qual parlarem més endavant.

Servei públic

Dins la precarietat d'una situació jurídicament no normalitzada s'ha procurat que l'Arxiu Històric estigui obert sempre a la consulta pública. Lentament, cal anar fent accessibles a la recerca els fons diversos. L'elaboració dels instruments de recuperació de la informació s'ha iniciat fa pocs anys, però la tasca és lenta a causa de les deficiències de dotació personal i material.

A part d'alguns estudiosos, que han freqüentat sempre l'Arxiu, en els anys darrers s'ha fet palesa una aflluència d'estudiants universitaris i de batxillerat, i algun centre d'ensenyament mitjà ha organitzat visites escolars a l'Arxiu. Un grup d'universitaris va col·laborar recentment en tasques senzilles d'ordenació i acondicionament de la documentació, com a medi introductori al tipus d'informació original que proporcionen els documents.

L'horari de lectura s'adapta, de moment, al de la Biblioteca Soler i Palet: de dos quarts de cinc a dos quarts de nou de la tarda, sense període de vacances.

Orígens i constitució de l'Arxiu Històric de Terrassa

A principis d'aquest segle, el consistori terrassenc intentà per primera vegada, d'una manera oficial, de posar en pràctica un procés d'instauració d'un organisme que tingués cura del patrimoni arxivístic i documental de Terrassa. Tot i que es feren alguns passos, promoguts pels primers investigadors locals de fonts històriques i riquesa artística, el procés, es pot dir, no va quallar en cap realitat oficial ni institucional.

Fou pel juny de l'any 1937 quan, per decret de la Generalitat de Catalunya i acord del Consell Municipal de Terrassa, es va crear un Arxiu

Històric amb seu al Museu Comarcal d'Art, instal·lat a les esglésies de Sant Pere de Terrassa. Aquest Arxiu Històric es va constituir inicialment amb els fons municipals antics, fons eclesiàstics, documentació particular i, oficialment el 1939, l'importantíssim Arxiu de Protocols del Districte Notarial de Terrassa, un dels més rics de Catalunya.

Acabada la guerra, l'Arxiu Històric quedà pràcticament inutilitzat per a completar el seu procés d'institucionalització, i els fons foren traslladats a la Biblioteca Soler i Palet, on Salvador Cardús, del qual hem parlat abans, tingué cura de llur bona conservació fins al 1958, any en què morí. Les bibliotecàries de la Soler i Palet, Maria Miralda, Teresa Bergua i Maria Coll, han vetllat també per la conservació del material arxivístic i han elaborat treballs diversos sobre alguna part de la documentació.

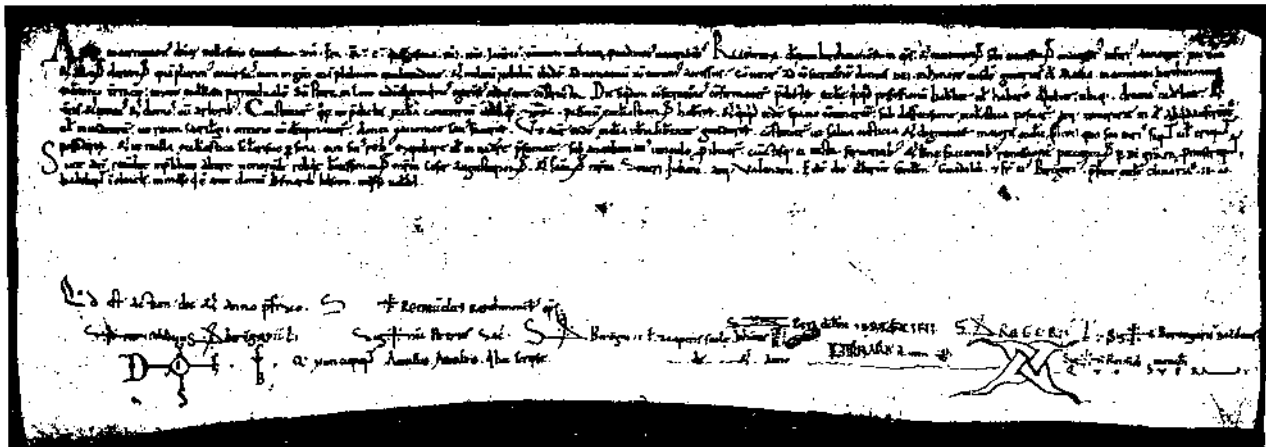
L'any 1974 s'iniciaren treballs de tractament arxivístic dels fons aplegats i constantment augmentats, i s'hi destinà personal que assumí les tasques més urgents, encaminades de bon principi a l'acondicionament material de la documentació: microfilmació de la part més antiga, instal·lació d'armaris metàl·lics corredissos, reordenament progressiu dels fons i atenció als investigadors. En la lenta tasca de catalogació s'han enllestit ja un parell de fons: una col·lecció de pergamins del Priorat de Santa Maria de Terrassa (anys 977-1633) i el fons de l'Ofici i Comptadoria d'Hipoteques de Terrassa (anys 1768-1862), el primer d'ells publicat com a primer volum del Catàleg General de l'Arxiu. S'avança actualment en la catalogació de l'Arxiu Històric de Protocols, l'arxiu de la Col·legiata i Parroquial del Sant Esperit i Sant Pere de Terrassa, i part de l'Arxiu Administratiu de l'Ajuntament de Terrassa.

En el moment present s'està treballant en un projecte d'institucionalització de l'Arxiu Històric i es participa activament en els contactes entre arxivers municipals de Catalunya establerts pel Servei d'Arxius de la Conselleria de Cultura de la Generalitat.

Fons documentals conservats a l'Arxiu Històric de Terrassa

El total de la documentació dipositada a l'Arxiu Històric de Terrassa comprèn uns 272 metres lineals de prestatgeria, que suposen 2.065 volums i 515 lligalls. A part, es conserva una col·lecció de 1.427 pergamins documentals, el nucli principal dels quals pertany a l'església de Terrassa. El pergami més antic data de l'any 958 i és una donació testamentària d'una vinya situada al lloc anomenat Silvanyà, del terme del castell de Terrassa, als clergues de Sant Pau d'Ègara, església de la seu egarenca

1113, 2 de gener. Acta de Consagració de Santa Maria, vora l'església parroquial de Sant Pere de Terrassa. Uns mesos després de la Consagració solemne, l'església de Santa Maria aollia un Priorat de canonges agustinians.
 (Document conservat a l'Arxiu Històric de Terrassa)

que després sempre veurem sota la invocació de Sant Pere, però no sabem exactament a quina realitat responia aquesta denominació de Sant Pau, de la qual el nostre pergamí és l'únic testimoni.

A partir d'aquest primer document del 958, la col·lecció de pergamins es va fent més nodrida, fins a mitjan segle XIII, en què apareixen les primeres sèries de volums de paper i cobertes de pergamí. Es conserven llibres de notaris terrassencs d'ençà de 1237, i són dels primers que s'utilitzaren sistemàticament a Catalunya amb aquest material escriptuari; l'ús del pergamí segueix desenvolupant-se, malgrat l'aparició del paper en el món documental, i això queda ben reflectit a la col·lecció terrassenca, que ateny el nivell màxim de producció al segle XVI. Entre els pergamins destaquen documents com són butlles pontifícies, privilegis reials i actes de consagració d'esglésies.

Es conserven amb cura especial un fragment d'evangeliari, còdex del segle XI anomenat *Text d'Argent de la seu de Manresa*, el *Llibre de antiguitats y ordenacions de la Comunitat* (1594 i següents), obra del prevere arxiver de l'església de Terrassa Joan Arnella, i el *Llibre de privilegis concedits a la vila de Tarrassa*, del segle XVII i en fulls de pergamí. També es conserven miniatures policromes sobre pergamí; una d'elles presenta el primer exemplar conservat de l'escut de la ciutat. Es poden admirar també signatures autògrafes de comtes, reis, bisbes i abats, entre les quals destaquem la de sant Oleguer, que abans d'assolir la mitra arquebisbal de Tarragona fou prior del monestir de Santa Maria d'Ègara.

A part les col·leccions de pergamins, els fons documentals actualment guardats a l'Arxiu Històric de Terrassa són: arxiu del Priorat de Santa Maria de Terrassa (1113-1601, amb el fons més antic de l'església de Sant Pere de la seu d'Ègara), arxiu de la Col·legiata i Parroquial del Sant Esperit i Sant Pere de Terrassa (1601-1851; és imminent la incorporació d'aquest fons, conservat en gran part encara a la parròquia del Sant Esperit), Arxiu Històric Municipal de Terrassa (des del segle XIV fins a mitjan segle XIX; també és imminent la incorporació de sèries de l'actual Arxiu Administratiu de l'Ajuntament de Terrassa, amb data anterior al 1950), arxiu de la Batllia de Terrassa (des del segle XIII fins a 1237), fons de la parròquia de Sant Pere de Terrassa (1597-1892) i d'altres parròquies de l'antic terme de Terrassa i de pobles veïns com Vacarisses, Rellinars, Mura (segles XVIII i XIX), arxiu dels jutjats Municipal i de Primera Instància de Terrassa (1820-1899), fons de l'Ofici i Compravenda d'Hipoteques de Terrassa (1768-1862), fons del Registre de la Propietat de Terrassa (1862-1899), fons de la Unió Comercial i Industrial de Terrassa (1925-1978), arxius particulars de castlans i altres

grans famílies de Terrassa, de Josep Soler i Palet, de Josep Ventalló i Vintrotó, i altres fons menors de procedència diversa.

Present i futur de l'Arxiu Històric de Terrassa

A desgrat del fet que Terrassa ostenta l'existència real d'un arxiu històric de la ciutat, encara s'ha de fer pràcticament tot per tal que aquest arxiu pugui funcionar com cal, perquè li manca una base institucional, li manca una dotació de recursos de tota mena i li manca una organització a tenor del seu caire patrimonial, cultural i científic.

Davant la realitat categòrica de l'actual Arxiu Històric de Terrassa, és inexcusable i improporcionable que es prenguin les mesures que possibilitin la capacitat d'actuació que implica l'aplegament i divulgació del patrimoni arxivístic i documental de Terrassa i la seva comarca. En termes generals, l'Arxiu hauria de complir tres grans funcions bàsiques:

1. *Salvació i conservació de documentació i arxius de Terrassa i comarca.* Fins ara aquesta tasca s'ha realitzat amb un caire volenterós i subsidiari que esperem veure recolzat legalment en la nova llei d'arxius que ha de promulgar la Generalitat, la qual, segons l'Estatut de Catalunya, té competència exclusiva sobre tots els arxius del país que no siguin de titularitat estatal. Tot i preveient una ampla descentralització i permanència de la documentació en el seu lloc d'origen, fóra convenient que tots els arxius, i en el seu defecte col·leccions de documents, d'un cert àmbit geogràfic, que puguin ésser considerats un bé públic, fossin traslladats a arxius definitius com ara l'Arxiu Històric de Terrassa, en concepte de donació, cessió condicionada, dipòsit, o similars. Fins ara, els ingressos a l'Arxiu Històric han estat possibles gràcies a la bona disposició, a la vinculació institucional amb la Biblioteca Soler i Palet, o, simplement, a la necessitat d'espai de les institucions donants. En els darrers anys compten amb la rebuda, efectiva o en projecte, de documentació de les següents institucions: Ajuntament de Terrassa, Jutjats Municipal i de Primera Instància, Registre de la Propietat, parròquia del Sant Esperit i Unió Comercial i Industrial, entitats centrades a Terrassa, a part de diversos donatius particulars.

2. *Elaboració de mitjans de descripció dels fons i de recerca de la informació.* Es treballa amb regularitat en aquest aspecte, tot i ésser una tasca de proporcions inexhauribles. S'ha fet ja un primer tractament de la to-

talitat dels fons, fruit del qual fou un primer inventari provisional encara útil. També s'ha aconseguit la catalogació completa d'un parell de fons, que hem citat abans. L'absència d'índexs o catàlegs especials fa que sigui difícil la recerca sobre temes concrets, personatges, topònims, zones geogràfiques determinades, etc. És aquí on l'instint de recerca, la intuïció o el coneixement dels fons per part d'investigadors i arxivers juga un paper important, en haver de suplir la manca de mitjans.

3. *Organització d'activitats diverses relacionades amb el camp de competència pròpia.* És en aquest aspecte on les possibilitats de tot tipus fan comprendre la capacitat de projecció cívica de l'Arxiu Històric de Terrassa: conferències, exposicions, treballs d'investigació, publicacions, centre de recollida de dades,...; els fons no han d'ésser eixorcs, i la institució ha de basar el seu dinamisme en la gran riquesa intrínseca de la documentació, reunint-la, conservant-la i llegant-la a les futures generacions, tal i com les passades ens l'han tramesa a nosaltres, i alhora obrir-la, possibilitar-hi l'accés i crear el caliu suficient perquè la història i la cultura, en tots els seus aspectes i a tots nivells, puguin ésser abastades. Tots plegats haurem contribuït a la història, si podem fer possible que la d'avui i la del passat siguin conegudes i reconstruïdes amb tota dignitat en el futur.

Bibliografia

- «'Arxiu Històric': importantes mejoras»: *Tarrasa Informació* (26-IV-1976) p. 6.
- BOIXADÓS, J. «Archivo Municipal: documentos para la historia», *Diario de Terrassa* (26-V-1979), pp. 18-19.
- CARDÚS, S., *Belleses i records del temple del Sant Esperit de Terrassa*. Terrassa, Joan Morral, 1955, pp. 66-79.
- CARDÚS, S., *El pretès castell àrab de Terrassa*. Terrassa 1955.
- COLL, M., *El notariado de Tarrasa en la Edad Media: «Biblioteconomía»* (VII-XII 1954) pp. 98-117.
- Congrés de Cultura Catalana. Àmbit d'Història. Ponència de la Comissió per la salvació i conservació de documentació i arxius*. Països Catalans, març del 1977.
- DOMÈNECH, R., *Descripción del Archivo Histórico de Tarrasa*. 1973 (mecanografiat).

- GORINA, P., «Los archivos tarrasenses en el Museo Comarcal o de Egara», «Tarrasa Informació» (25-XI-1968) p. 6.
- Guía notarial y del Registro de la Propiedad Inmueble*. Madrid, Palacios, 1863.
- HERNÁNDEZ, G., «Censos-guías de archivos», *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, 116 (XI-XII 1970), pp. 9-10.
- Informe de l'Arxiu Històric de Sabadell*. Sabadell, 1978.
- MIRALDA, M., «La còpia de llibres a Terrassa en el segle XVI», *El Dia* (25-VII-1935), p. 5.
- MIRALDA, M., *Documentació històrica de Sant Pere de Vacarisses*. Vacarisses 1960, pp. 17-19 (Documentos del Archivo Municipal de Tarrasa).
- MUNTADA, Ll., «El archivo de la parroquia de San Pedro», *Tarrasa Informació* (10-IV-1969), carta al director.
- PUIG I USTRELL, P., *Estat General de l'Arxiu Històric de Terrassa*. 1980, Terrassa, 1980 (ed. en fotocòpia).
- PUY, J., «Arxius de Catalunya (XII). L'Arxiu Històric de Terrassa», *L'Avenç* (XII-1979), p. 78.
- SÀBAT, J., *Estudio histórico crítico del municipio de San Pedro de Tarrasa*. Tarrasa, J. Ventayol, 1904, p. 1.
- SANLLEHÍ, J., *L'Arxiu de l'Ajuntament de Terrassa. Informe*. Terrassa, 1979 (ed. en fotocòpia).
- SOLER I PALET, J., «Monografia de la iglesia parroquial de Tarrasa». Barcelona, *L'Avenç*, 1898.
- SOLER I PALET, J., *Monografia de la parroquia de Sant Julià de Altura*. Terrassa, M. Utset, 1893, pp. 80-81.
- SOLER I PALET, J., *Una biografia* (manuscrit conservat a l'Arxiu Històric de Terrassa).
- Sugerencias para la conservación y restauración de documentos recogidas en la IV Mesa Redonda organizada por el Archivo de la Corona de Aragón en junio de 1973* (ed. en fotocòpia).
- TORRELLA, F., «Los archivos y la historia de Terrassa», *Diario de Terrassa* (12-XI-1979) p. 18.
- VENTALLÓ, J., «El castillo de los templarios y el palacio real de Tarrasa», *El Tarrasense*, 109 (29-III-1891) pp. 1-2.
- VENTALLÓ, J., *Tarrasa antigua y moderna*, Tarrasa, La Industrial, 1879.
- VERGER, M., «En pro de la cultura tarrasense», *Crònica Social* 7184 (Terrassa 26-VIII-1932) p. 2; 7189 (1-IX-1932) pp. 1-2.
- VERGER, M., *Reseña histórica de los archivos y bibliotecas del Ayuntamiento de Tarrasa*. Barcelona 1942.